MILLIY KULOLCHILIKDA RANG TANLASH AN'ANALARI

Zokirova Shahloxon Akmalxon qizi
Qo`qon DU Musiqa nazariyasi(Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi) kafedrasi o`qituvchisi
Shukurillayeva Maftuna Sherzodjon qizi
Qo`qon DU Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi yo`nalishi talabasi

Annotatsiya

Maqolada "Milliy kulolchilikda rang tanlash an'analari" masalasi O'zbekiston kulolchilik san'atining tarixiy-madaniy taraqqiyoti doirasida tahlil qilinadi. Kulolchilik buyumlari moddiy madaniyat dalili, hududiy badiiy an'analar ifodasi va amaliy bilimlarni avloddan avlodga uzatish vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot tarixiy-qiyosiy va san'atshunoslik yondashuvlariga tayanadi; xulosalarni birlamchi manbalar va dala kuzatuvlari bilan tekshirish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston kulolchiligi, tarixiy meros, hududiy maktablar, amaliy bezak san'ati, an'ana, madaniy meros.

Аннотация

В статье рассматривается значение заявленной темы для изучения керамического наследия Узбекистана. Керамические изделия анализируются как материальные свидетельства исторических процессов, региональных художественных традиций и передачи ремесленных знаний. Используются историко-сравнительный и искусствоведческий подходы; подчёркивается необходимость подтверждать конкретные выводы первичными источниками и полевыми данными.

Ключевые слова: керамика Узбекистана, историческое наследие, региональные школы, декоративно-прикладное искусство, традиция, культурное наследие.

Abstract

This article examines the selected topic in relation to Uzbekistan's ceramic heritage. Pottery is considered both as material evidence of historical processes and as an expression of regional artistic traditions and transmitted craft knowledge. The discussion uses historical-comparative and art-historical approaches and emphasizes the need to support specific claims with primary sources and field evidence.

Keywords: Uzbek ceramics, historical heritage, regional schools, decorative arts, tradition, cultural heritage.

Kirish

Milliy kulolchilikda rang tanlash an'analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O'xshashlik va farqlar dalillar bilan

asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

Kulolchilik O‘zbekiston moddiy madaniyati va amaliy bezak san’atining muhim qatlamlaridan biridir. Sopol buyumlar kundalik ehtiyojni qondirish bilan birga, davrning texnologik imkoniyatlari, estetik qarashlari, savdo aloqalari va mahalliy an’analarini ham aks ettiradi. Shu sababli mavzuni faqat buyum shakli yoki bezagi doirasida emas, balki tarixiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlar bilan uzviy bog‘liqlikda o‘rganish zarur.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarining ilmiy ahamiyati moddiy obyektlar va ularni yaratgan jamoalar tajribasini birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi. Buyum tavsifi, ustalar izohi, muzey ma’lumotlari va arxeologik kontekst bir-birini to‘ldirishi kerak.

Kulolchilik O‘zbekiston moddiy madaniyati va amaliy bezak san’atining muhim qatlamlaridan biridir. Sopol buyumlar kundalik ehtiyojni qondirish bilan birga, davrning texnologik imkoniyatlari, estetik qarashlari, savdo aloqalari va mahalliy an’analarini ham aks ettiradi. Shu sababli mavzuni faqat buyum shakli yoki bezagi doirasida emas, balki tarixiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlar bilan uzviy bog‘liqlikda o‘rganish zarur.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O‘xshashlik va farqlar dalillar bilan asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

Maqolaning maqsadi tanlangan mavzuning O‘zbekiston kulolchilik merosidagi o‘rnini ilmiy-nazariy jihatdan yoritishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun asosiy tushunchalarni izohlash, tarixiy-madaniy omillarni ko‘rib chiqish, hududiy xususiyatlarni qiyoslash, an’ana va o‘zgarishlar munosabatini tahlil qilish hamda keyingi tadqiqotlar uchun yo‘nalishlarni belgilash vazifalari qo‘yiladi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarining ilmiy ahamiyati moddiy obyektlar va ularni yaratgan jamoalar tajribasini birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi. Buyum tavsifi, ustalar izohi, muzey ma’lumotlari va arxeologik kontekst bir-birini to‘ldirishi kerak.

Metodologiya

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O‘xshashlik va farqlar dalillar bilan asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

Maqola tarixiy-qiyosiy tahlil, manbashunoslik, san’atshunoslik tavsifi va madaniy kontekstlashtirish yondashuvlariga tayangan holda tuzildi. Bunda kulolchilik buyumi moddiy obyekt sifatida ham, muayyan jamoaning bilim va tajribasini saqlovchi madaniy dalil sifatida ham qaraladi. Aniq arxeologik topilma yoki ustaxona bo‘yicha xulosa chiqarishda sanasi, topilgan joyi, saqlanish holati va ilmiy tavsifi ko‘rsatilgan birlamchi manbalar zarur bo‘ladi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarining ilmiy ahamiyati moddiy obyektlar va ularni yaratgan jamoalar tajribasini birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi. Buyum tavsifi, ustalar izohi, muzey ma’lumotlari va arxeologik kontekst bir-birini to‘ldirishi kerak.

Maqola tarixiy-qiyosiy tahlil, manbashunoslik, san’atshunoslik tavsifi va madaniy kontekstlashtirish yondashuvlariga tayangan holda tuzildi. Bunda kulolchilik buyumi moddiy obyekt sifatida ham, muayyan jamoaning bilim va tajribasini saqlovchi madaniy dalil sifatida ham qaraladi. Aniq arxeologik topilma yoki ustaxona bo‘yicha xulosa chiqarishda sanasi, topilgan joyi, saqlanish holati va ilmiy tavsifi ko‘rsatilgan birlamchi manbalar zarur bo‘ladi.

Tarixiy-madaniy kontekst

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O‘xshashlik va farqlar dalillar bilan asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

O‘zbekiston hududida keramika ishlab chiqarishning uzoq tarixga egaligi arxeologik yodgorliklardan topilgan sopol materiallar bilan tasdiqlanadi. Turli davrlarda idishlarning shakli, loy tarkibi, pishirish usuli va bezak yechimlari o‘zgarib borgan. Bu o‘zgarishlarni bir yo‘nalishli taraqqiyot sifatida emas, balki mahalliy ehtiyojlar, texnologik tajriba, siyosiy-iqtisodiy aloqalar va estetik didning o‘zaro ta’siri sifatida tushunish maqsadga muvofiq.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Hududiy maktablar va uslub

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O‘xshashlik va farqlar dalillar bilan asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

O‘zbekiston kulolchiligi yagona uslubdan iborat emas. Rishton, G‘ijduvon, Samarqand, Toshkent, Xorazm va boshqa markazlarda shakl, rang, naqsh, xomashyo va ishlab chiqarish usullarining turli birikmalari shakllangan. Hududiy farqlarni baholashda faqat rang yoki naqshga tayanish yetarli emas; buyumning shakli, bezakning joylashuvi, sirtga ishlov, texnik jarayon va ustalarning o‘z an’analari birgalikda hisobga olinishi kerak.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarining ilmiy ahamiyati moddiy obyektlar va ularni yaratgan jamoalar tajribasini birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi. Buyum tavsifi, ustalar izohi, muzey ma’lumotlari va arxeologik kontekst bir-birini to‘ldirishi kerak.

O‘zbekiston kulolchiligi yagona uslubdan iborat emas. Rishton, G‘ijduvon, Samarqand, Toshkent, Xorazm va boshqa markazlarda shakl, rang, naqsh, xomashyo va ishlab chiqarish usullarining turli birikmalari shakllangan. Hududiy farqlarni baholashda faqat rang yoki naqshga tayanish yetarli emas; buyumning shakli, bezakning joylashuvi, sirtga ishlov, texnik jarayon va ustalarning o‘z an’analari birgalikda hisobga olinishi kerak.

Usta-shogird an’anasi va bilim uzatish

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O‘xshashlik va farqlar dalillar bilan asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

Kulolchilik mahorati ko‘pincha amaliy kuzatish, takroriy mashq, materialning xulqini his qilish va ustoz ko‘rsatmalarini o‘zlashtirish orqali shakllanadi. Bunday bilimning bir qismi yozma qo‘llanmalarda to‘liq aks etmaydi. Shuning uchun ustalar bilan suhbat, ish jarayonini kuzatish, terminlarni qayd etish va buyumlarning texnik tavsifini tuzish ilmiy tadqiqot uchun muhim usullardir.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarining ilmiy ahamiyati moddiy obyektlar va ularni yaratgan jamoalar tajribasini birgalikda o‘rganishda namoyon

bo‘ladi. Buyum tavsifi, ustalar izohi, muzey ma’lumotlari va arxeologik kontekst bir-birini to‘ldirishi kerak.

Muhokama

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O‘xshashlik va farqlar dalillar bilan asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

Tanlangan mavzuni o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, kulolchilik merosi bo‘yicha umumiy tavsiflar muhim bo‘lsa-da, ularni aniq buyumlar, ustalar tajribasi va ilmiy nashrlar bilan boyitish talab etiladi. Kelgusidagi tadqiqotlarda kataloglashtirish mezonlarini birxillashtirish, hududiy atamalarni yozib olish, material tarkibini laboratoriya usullari bilan tekshirish va ustalar bilan dala suhbatlarini birlashtirish foydali bo‘ladi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarining ilmiy ahamiyati moddiy obyektlar va ularni yaratgan jamoalar tajribasini birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi. Buyum tavsifi, ustalar izohi, muzey ma’lumotlari va arxeologik kontekst bir-birini to‘ldirishi kerak.

Tanlangan mavzuni o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, kulolchilik merosi bo‘yicha umumiy tavsiflar muhim bo‘lsa-da, ularni aniq buyumlar, ustalar tajribasi va ilmiy nashrlar bilan boyitish talab etiladi. Kelgusidagi tadqiqotlarda kataloglashtirish mezonlarini birxillashtirish, hududiy atamalarni yozib olish, material tarkibini laboratoriya usullari bilan tekshirish va ustalar bilan dala suhbatlarini birlashtirish foydali bo‘ladi.

Xulosa

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarini chuqur anglash uchun mahalliy maktablar tajribasini qiyoslash zarur. O‘xshashlik va farqlar dalillar bilan asoslanishi, kelib chiqishi noma’lum buyum esa muayyan maktabga qat’iy biriktirilmasligi lozim.

O‘zbekiston kulolchilik san’ati tarixiy xotira, hududiy o‘ziga xoslik va amaliy bilimlarni birlashtirgan murakkab madaniy hodisadir. Tanlangan mavzuning ilmiy ahamiyati uni alohida buyumlar tarixi bilan cheklamasdan, ishlab chiqarish muhiti, badiiy til, bilim uzatish va zamonaviy muhofaza masalalari bilan birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analari bo‘yicha tahlilda dalillarni izchil tasniflash muhim. Buyumning kelib chiqish joyi, taxminiy sanasi, shakli, o‘lchami, xomashyosi, sirt ishlovi, bezak usuli va saqlanish holati alohida qayd etilishi kerak. Og‘zaki ma’lumotlardan foydalanilganda suhbat sanasi, suhbatdoshning roziligi va ma’lumotni qayta tekshirish imkoniyati ham ko‘rsatiladi. Shu tariqa tavsif va talqin bir-biridan farqlanadi, maqolaning daliliy asosi esa mustahkamlanadi.

Milliy kulolchilikda rang tanlash an’analarining ilmiy ahamiyati moddiy obyektlar va ularni yaratgan jamoalar tajribasini birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi. Buyum tavsifi, ustalar izohi, muzey ma’lumotlari va arxeologik kontekst bir-birini to‘ldirishi kerak.

O‘zbekiston kulolchilik san’ati tarixiy xotira, hududiy o‘ziga xoslik va amaliy bilimlarni birlashtirgan murakkab madaniy hodisadir. Tanlangan mavzuning ilmiy ahamiyati uni alohida buyumlar tarixi bilan cheklamasdan, ishlab chiqarish muhiti, badiiy til, bilim uzatish va zamonaviy muhofaza masalalari bilan birgalikda o‘rganishda namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdusalomov, B. U. (2023). History of the appearance and development of ceramics in Central Asia. *Modern Science and Research, 2*(11), 664–666. https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.science-research.25708

2. Angás, J., et al. (2022). Islamic ancient Termez: An active and long-established ceramic manufacturing centre along the Silk Road. *Archaeological Research in Asia*. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352226722000265

3. Luneau, E., & Martínez Ferreras, V. (2025). Ancient pottery in Central Asia: Archaeological and archaeometric approaches. Introduction to the special issue. *Archaeological Research in Asia, 41*, Article 100597. https://doi.org/10.1016/j.ara.2025.100597

4. Tonza, F. (2019). Gicduvan ve Rishtan Çömlekçiliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 135–152. https://izlik.org/JA89LH23PS

5. Akhmedov, J. Z., & To‘lqunova, S. A. (2023). Traditions of national ceramics in Uzbekistan. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences, 3*(2), 29–32. https://www.oajournals.net/index.php/ijdias/article/view/1831